

Green Reporting : Mass Media Role for a Sustainable World

Walakkamon Iamwiwatkit

M.A.(Journalism),

Faculty of Communication Sciences Establishment Project,
Prince of Songkla University

Abstract

Environmental problems and natural resource deterioration result from two main causes namely industrial-based development and poverty (or underdevelopment), while their boundary cannot be limited to any particular part of the world, as they expand globalwise.

Environmental management is thus a joint mission under the responsibility of every individual human being on earth. And it can be effective only through the awareness of the problems occurring. The keyperson to create such awareness is, of course, the mass media.

The effort in developing and searching for an appropriate method of providing knowledge and information as well as creating an environmental concern is known as "environmental journalism" or "green reporting". Apart from supplying news and information and creating an awareness in environmental problems, it is also the role of the mass media to design data presentation process in various aspects to coordinate both benefits and correct understanding of the conflicts that arise concerning environmental issues.

Furthermore, for the mass media to play their role in supplying green reporting most effectively, the mass media organization will have to modify their working concept that transcend the "business" objectives - with their main target to "sell out" only sensational and conflicting social news. With an alarming increase in environmental crisis, the green reporter will have to assume the humanitarian role aiming to be a part in uplifting the world to achieve a balance between world development and preservation of natural environmental condition, which is the key to sustainable development concept.

Keywords : green reporting, environmental journalism, environmental news report, mass media role

การสื่อข่าวสีเขียว : บทบาทสื่อมวลชนเพื่อโลกที่ยั่งยืน

วลักษณ์กมล เอี่ยมวิวัฒน์กิจ

นศ.ม.(การหนังสือพิมพ์), อาจารย์

โครงการจัดตั้งคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นจากสาเหตุหลักสำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาที่มีเป้าหมายในเชิงอุตสาหกรรมและความยากจนหรือการด้อยพัฒนา ขณะเดียวกัน ขอบเขตของปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ไม้อาจจำกัดอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของโลกได้ ภารกิจในการจัดการดูแลปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นภาระร่วมของทุกคนในโลก ทั้งนี้การจะจัดการดูแลปัญหาได้นั้นจำเป็นต้องเริ่มต้นจากความตระหนักถึงถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักขึ้นได้นั้นคือ สื่อมวลชน

ความพยายามในการพัฒนาและหาแนวทางที่เหมาะสมในการให้ความรู้และข่าวสาร รวมทั้งสร้างความตระหนักและตื่นตัวในปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้ เรียกว่า "วารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อม" หรือ "การสื่อข่าวสีเขียว" ที่นอกจากสื่อมวลชนจะทำหน้าที่รายงานข่าวเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารและสร้างความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว สื่อมวลชนต้องเป็น "ผู้ออกแบบ" โครงสร้างการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ เพื่อประสานผลประโยชน์และความเข้าใจที่ถูกต้องในเหตุการณ์ความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อมด้วย

นอกจากนี้ การที่สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ในการ "สื่อข่าวสีเขียว" ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรสื่อมวลชนจะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดในการทำงานให้ก้าวพ้นความคิดหรือเป้าหมายเชิงธุรกิจที่มุ่งเข้าหามวลชนด้วยการขายข่าวตื่นเต้นและเรื่องความขัดแย้งในสังคมเท่านั้น เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่วิกฤติทวีคูณขึ้นนั้น "นักข่าวสีเขียว" จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่ทำหน้าที่เพื่อมนุษยชาติและจรรโลงให้โลกดำเนินไปด้วยการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการรักษาสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหัวใจของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : การสื่อข่าวสีเขียว, วารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อม, ข่าวสิ่งแวดล้อม, บทบาทสื่อมวลชน

สิ่งแวดล้อมวิกฤติ : ภาระร่วมของพลโลก

ครั้งหนึ่งเมื่อมนุษย์ไขว่คว้าหาความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ทำให้การพัฒนาทางอุตสาหกรรมขนานใหญ่ที่เรียกว่า "การปฏิวัติอุตสาหกรรม" ได้เริ่มขึ้นในซีกโลกตะวันตกในช่วง

ต้นศตวรรษที่ 19 หากสิ่งที่มีมนุษย์ต้องเผชิญจากความสำเร็จในการพัฒนาทางอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และความเป็นสังคมแห่งความศิวิไลซ์นั้นคือผลกระทบในแง่ลบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปริมาณที่มากเกินไปของสิ่ง

เหลือทิ้งและสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรม จนเป็นภัยต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันความพยายามคิดค้นเทคโนโลยีการเกษตรแบบใหม่หรือที่เรียกว่า "การปฏิวัติเขียว" เพื่อให้ได้ผลผลิตในเชิงมวลชน (mass product) ทำให้มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชในปริมาณมากและต่อเนื่อง และในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานี้ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงอาณาบริเวณของโลกตะวันตกอีกต่อไป แต่ได้ขยายมาสู่ซีกโลกอื่นๆ ด้วย อันเนื่องมาจากการใช้แม่แบบการพัฒนาจากซีกโลกตะวันตก

นอกเหนือไปจากปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีที่มาจากรูปแบบแผนการพัฒนาในประเทศตะวันตกแล้ว ปัญหาสิ่งแวดล้อมยังเกิดจาก "ความด้อยพัฒนา" หรือความยากจน ปัญหาความยากจนและด้อยพัฒนาทำให้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญทางสิ่งแวดล้อมถูกนำมาใช้อย่างไม่ระมัดระวังและขาดการวางแผนที่ดี และนำไปสู่ปัญหาความผุกร่อนทางสิ่งแวดล้อม เช่น การลดลงของพื้นที่ป่าเนื่องมาจากการบุกเบิกหาพื้นที่ทำกินและการใช้ที่ดินผิดประเภท ความเสื่อมโทรมของท้องทะเลและแม่น้ำ เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางน้ำอย่างไม่จำกัดและการปล่อยของเสียและสารพิษลงสู่น้ำลำคลอง เป็นต้น

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ นำไปสู่การให้คำจำกัดความของ "ปัญหาสิ่งแวดล้อม" ที่เกิดขึ้นคือ สภาพปัญหาและความเสื่อมโทรมของสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวมนุษย์และส่งผลกระทบต่อภาวะการดำรงชีวิตของมนุษย์เอง สภาพปัญหาและความเสื่อมโทรมดังกล่าวนี้ล้วนเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น โดยมีสาเหตุและที่มาสำคัญจาก 2 ข้อ นั่นคือ การพัฒนาและการด้อยพัฒนา

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมมนุษย์ทุกวันนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากใครหรือการกระทำในรูปแบบใดมากกว่ากัน แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากทุกกลุ่มคนและทุกรูปแบบการกระทำ ขณะเดียวกันผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือซีกโลกใดซีกโลกหนึ่งเท่านั้นภารกิจสำหรับการป้องกันและจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงถือเป็นภาระของทุกผู้คนในโลกร่วมกัน โดย

จำเป็นต้องมีกรอบนโยบายการดำเนินงานและความร่วมมือร่วมใจกันของกลุ่มชนทุกระดับชั้น ขั้นตอนที่สำคัญของความร่วมมือร่วมใจดังกล่าวมีจุดเริ่มจากความตระหนักในความรุนแรงของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่และรู้ว่าตนเองคือผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ นอกจากความตระหนักดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ด้วยการได้เผชิญกับปัญหาด้วยตนเองแล้ว ยังจะต้องเกิดขึ้นจากการได้รับความรู้และข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจด้วย

วารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อม : การสื่อสารสีเขียว

การสื่อสารในประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นความพยายามในการสร้างความตระหนักและรับรู้ในเรื่องดังกล่าวแล้ว ยังจะนำไปสู่หนทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อีกด้วย และปัญหาสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกับประเด็นปัญหาอื่นๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน ดังนั้นเพื่อให้การสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมสามารถเกิดผลได้เช่นนั้น บทบาทของสื่อมวลชนจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ในด้านการรณรงค์และให้ข่าวสารเรื่องสิ่งแวดล้อม ด้วยภารกิจหลักที่สำคัญของสื่อมวลชนคือการเป็นผู้ระแวดระวังภัยและให้ข้อมูลข่าวสารแก่สังคม (surveillance and inform) ขณะเดียวกันสื่อมวลชนยังมีภาระหน้าที่ของการเป็นผู้ให้การศึกษาและการกล่อมเกลாதงสังคม (educate and socialization) การสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมของสื่อมวลชนจึงเป็นภาระสำคัญยิ่ง เนื่องจากประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีแนวโน้มเป็นสงครามที่ยิ่งใหญ่ที่สุดประการหนึ่งของมนุษยชาติ ดังที่บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2537 : 140) ได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งของบทความเรื่อง "วารสารศาสตร์สีเขียว" ว่า "...ในโลกสมัยใหม่ มนุษย์กำลังทำสงครามสามด้านพร้อมๆ กัน คือ กับตนเอง มนุษย์อื่นๆ และธรรมชาติ..." และในปัจจุบันนี้ความยิ่งใหญ่และความรุนแรงของสงครามดังกล่าวก็ได้ปรากฏให้เห็นและประจักษ์กันแล้วระดับหนึ่ง บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา ใช้คำว่า "วารสารศาสตร์สีเขียว" เพื่อจำกัดความการทำงานของสื่อมวลชนกระแสหลักทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ในการรายงานและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารรวมทั้งสร้าง

จิตสำนึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้เกิดแก่สาธารณชน "วารสารศาสตร์สีเขียว" หรือ "วารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อม" (environment journalism) หรืออีกนัยหนึ่ง วิชาการเกี่ยวกับการรายงานข่าวหรือสื่อข่าวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม (environment news reporting) การสื่อข่าวแขนงดังกล่าวนี้เป็นการแสดงบทบาทอีกบทบาทหนึ่งของสื่อมวลชน นั่นคือ การมีส่วนร่วมในการพิทักษ์ดูแลสิ่งแวดล้อม และกระตุ้นให้ประชาชนผู้รับสารตระหนักและมีจิตสำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อมด้วย

วีระศักดิ์ สาเลยยกานนท์ (2533 : 3-4) ได้กล่าวถึงบทบาทของวารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อมในเชิงวิชาการว่าประกอบด้วยบทบาทต่างๆ 3 ประการ คือ ประการแรก บทบาทในการสร้างลักษณะพิเศษทางวิชาการหรือทฤษฎี และสร้างแนวทางหรือข้อเสนอแนะสำหรับนักวิชาชีพหรือผู้ปฏิบัติงานด้านข่าวสารสิ่งแวดล้อม ประการที่สองคือ การปรับปรุงศิลปะการนำเสนอและสร้างความยอมรับในหมู่นักวิชาการวารสารศาสตร์ ตลอดจนนักวิชาชีพ และประการสุดท้ายคือ บทบาทในการสร้างจิตสำนึกและเจตคติที่ถูกต้องในบรรดาผู้รับสาร

วารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อมนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการขยายไปสู่ประเด็นเนื้อหาใหม่ที่จะนำเสนอต่อผู้รับสารเท่านั้น แต่จะต้องสร้างเทคนิคและวิธีการในการนำเสนอขึ้นมาเฉพาะด้านอีกด้วย ทั้งนี้เพราะเหตุผลที่ว่า การสื่อข่าวสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ในการรายงานสถานการณ์ เรื่องราว หรือปัญหาที่เกิดขึ้นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ "การสื่อข่าวสีเขียว" ในลักษณะนี้จะต้องสามารถนำไปสู่ผลในการโน้มน้าวให้ผู้รับสารมีความตระหนักและเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการดูแลพิทักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย และไม่เพียงแต่ผู้รับสารซึ่งเป็นสาธารณชนทั่วไปเท่านั้นที่จะเป็นเป้าหมายในการชักจูงและโน้มน้าวใจดังกล่าว หากยังรวมไปถึงผู้กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ ดังเช่นรัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย

แนวคิดและแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการสื่อข่าวสิ่งแวดล้อมดังกล่าวไม่ใช่เรื่องใหม่ อาจจะเรียกได้ว่าสิ่งนี้เกิดขึ้นมาพร้อมๆ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ไล่เลี่ยกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้แสดงผลออกมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ หากเนื่องจากเหตุผลที่ทั้งนักวิชาการและนักวิชาชีพต่าง

ก็เห็นพ้องกันว่าเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีความซับซ้อนและในบางเรื่องก็ค่อนข้างเป็นวิชาการที่ยากจะทำความเข้าใจ รวมทั้งไม่อาจแปลเป็นภาษาชาวบ้านได้ง่ายและกระชับได้ การสื่อข่าวสิ่งแวดล้อมจึงได้ดำเนินมาควบคู่กับความพยายามในการปรับปรุงและค้นหาแนวทางการนำเสนอใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา และข่าวสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคหรือแต่ละช่วงเวลาก็มีความแตกต่างกันไป ทั้งในรูปแบบและวิธีการนำเสนอในเชิงวารสารศาสตร์ อยู่เสมอ

นอกเหนือไปจากความแตกต่างกันด้านรูปแบบการนำเสนอของแต่ละช่วงเวลาแล้ว ในส่วนของประเด็นสำคัญหรือเนื้อหานั้นข่าวสิ่งแวดล้อมก็ได้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน โดยจากการศึกษาการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงแรกของการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมคือ ในช่วงประมาณทศวรรษ 1960-1970 (พ.ศ.2503-2513) ข่าวสิ่งแวดล้อมได้เน้นประเด็นที่ใกล้ตัวและสามารถมองเห็น จับต้องได้ เช่น มลพิษทางน้ำ ขยะ แต่ในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความซับซ้อนมากขึ้น การนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปในประเด็นที่ไกลกว่านั้น และเรื่องที่น่าสนใจอาจสัมผัสหรือมองเห็นไม่ได้โดยง่าย เช่น ปัญหาโอโซนรั่ว ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ปัญหาสารเคมีเป็นพิษ หรืออันตรายจากกากนิวเคลียร์ เป็นต้น (Itule and Anderson, 1994 : 544-545)

ด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีพัฒนาการและทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ ทำให้นิยามของข่าวสิ่งแวดล้อมก็มีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ครอบคลุมสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเช่นกัน โดยได้มีการให้นิยามข่าวสิ่งแวดล้อมไว้หลายความหมายด้วยกัน เช่น "ข่าวสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมถึงเรื่องสุขภาพ เศรษฐกิจ การเมือง การค้าพาณิชย์ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์นานาชาติ หรือถ้าจะกล่าวอย่างสั้นๆ แล้วอาจสรุปได้ว่าปฏิกิริยาของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งในแง่ของการใช้หรืออาศัย การระบายสิ่งเหลือใช้ รวมไปถึงการรบกวนหรือทำลายแหล่งทรัพยากร" (ชมรมสื่อมวลชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 1988 : 51)

ส่วนลัทธิพิภย ชันสุวรรณ (2540 : 191) ให้คำจำกัดความว่า "ข่าวสิ่งแวดล้อม คือ การรายงานเหตุการณ์ เรื่องราว และความคิดเห็นใดๆ เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการนำมาใช้ การเปลี่ยนแปลงสภาพ หรือการรบกวนซึ่งทรัพยากรที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มนุษย์อาศัย ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะมีผลกระทบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อมนั้น"

สำหรับผู้เขียนเห็นว่าข่าวสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการสื่อข่าวที่ครอบคลุมเรื่องราวทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยต้องเสนอทั้งปัญหาในทางลบและการพัฒนาในทางบวก (วาทกรรมกมล เอี่ยมวิวัฒน์กิจ, 2536 : 8) นั้นหมายความว่า เรื่องราวที่เกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่าโดยประชาชนหรือนายทุน การดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งบนบกและในทะเล กับเรื่องเกี่ยวกับการปลูกป่าทดแทนเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และนโยบายการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล ล้วนมีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันในการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามต่างๆ ดังกล่าว และเนื้อหาของข่าวสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในสื่อมวลชนขณะนี้ อาจแบ่งประเภทของข่าวสิ่งแวดล้อมได้ตามปริมาณของปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ระบบและความเป็นไปของโลก ถือเป็นกรนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมที่เป็นเรื่องเน้นหนักในทางวิชาการ เนื่องจากเป็นปัญหาที่ค่อนข้างไกลตัวที่มนุษย์ไม่อาจมองเห็นและสัมผัสได้โดยง่าย เช่น ข่าวปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (global climate change) ปรากฏการณ์โลกร้อนขึ้น (global warming) บรรยากาศชั้นโอโซนรั่ว (ozone depletion) เป็นต้น

2. ระบบนิเวศและทรัพยากรบนพื้นโลก เป็นประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และทรัพยากรดิน เป็นการนำเสนอทั้งในด้านบวกและด้านลบ เช่น ชีวิตและความสวยงามของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวกับความเสื่อมโทรมและสถานการณ์การทำลายป่าไม้ของมนุษย์ด้วย

3. ระบบนิเวศและทรัพยากรในน้ำ เช่น เรื่องคุณภาพน้ำ ทะเล ปะการัง สัตว์น้ำ ป่าชายเลน เป็นต้น และเช่นเดียวกันกับประเด็นอื่นๆ ที่ต้องนำเสนอทั้งในแง่ลบและบวก

4. คุณภาพชีวิตและสุขภาพของมนุษย์หมายถึงประเด็นข่าวที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เป็นผลกระทบมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนประชากร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

5. มลพิษจากอุตสาหกรรมและสารเคมีอันตรายเป็นผลพวงโดยตรงมาจากการพัฒนาประเทศที่เน้นหนักการพัฒนาอุตสาหกรรม รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมยุคใหม่ที่ต้องพึ่งพิงสารเคมีชนิดต่างๆ อยู่ตลอดเวลา

6. คุณภาพอากาศและเสียง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับคุณภาพอากาศและเสียงนี้กำลังเป็นปัญหาที่รุนแรงขึ้นทุกขณะ เนื่องจากสังคมมนุษย์มีกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้น ปัญหาทางด้านเสียงและอากาศที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากกิจกรรมเพื่อการพัฒนาและการดำรงชีวิตต่างๆ เช่น รถยนต์บนท้องถนนที่สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งทางอากาศและเสียง กิจกรรมการก่อสร้างในเขตเมืองที่เป็นจุดกำเนิดของฝุ่นละอองจำนวนมาก หรือผลพวงจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ทั้งเรื่องอากาศและเสียง จะเห็นได้ว่าข่าวสิ่งแวดล้อมในประเด็นนี้จะมีความเกี่ยวพันส่วนหนึ่งกับเรื่องมลพิษจากอุตสาหกรรม

7. นโยบายรัฐและโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบหรือเกี่ยวข้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งต้องมีการนำเสนอทั้งในเชิงบวกและลบ

8. สิ่งแวดล้อมเชิงธุรกิจและองค์กร หมายถึงแนวทางการนำเสนอข่าวที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจ และองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอ (non-governmental organizations) ต่างๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม หรือนโยบายการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ

ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ข่าวสิ่งแวดล้อม : ความซับซ้อนและอ่อนไหว

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้สื่อข่าวไม่อาจมองหรือตีความเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเป็นประเด็นสิ่งแวดล้อมเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้เพียงประเด็นเดียว เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่เกิดขึ้นบนโลกมนุษย์นี้ล้วนมีความเกี่ยวโยงผูกพันกันอย่างแยกไม่ออก ดังเช่น ปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทยในช่วงหน้าแล้งนั้น ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงมาจากการตัดไม้ทำลายป่าและผลกระทบที่จะขยายใหญ่ในระดับโลกก็คือการเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาความเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกที่จะเกิดขึ้น และจะกระทบกันไปเป็นลูกโซ่ทั่วทุกพื้นที่ของโลก ขณะเดียวกันปัญหาอันตรายจากสารเคมีระเบิดที่ทำเรือคลองเตยเมื่อหลายปีที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในชุมชนแออัดคลองเตยเป็นอย่างมาก ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเด็นดังกล่าวนี้เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับนโยบายของรัฐบาลในการจัดการปัญหาเรื่องอุตสาหกรรมและชุมชนที่ขาดการวางแผนที่ดี เป็นต้น

นอกจากนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ โดยมีมนุษย์เป็นทั้งต้นเหตุและผู้รับผลจากปัญหา การเลือกเฉพาะมุมใดมุมหนึ่งของปัญหาขึ้นมานำเสนอต่อสาธารณชน โดยไม่ได้คำนึงถึงข้อมูลต่างๆ อย่างรอบด้านอาจนำไปสู่การสร้างปมปัญหาใหม่หรือความขัดแย้งในสังคมขึ้นมาได้ เนื่องจากประเด็นข่าวสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ที่สื่อมวลชนนำเสนอต่อสาธารณชนนั้นมักจะเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างข้อความคิดต่างๆ ในสังคม (controversial issue) ลักษณะความขัดแย้งระหว่างข้อความคิดต่างๆ เช่นนี้คือ "ความอ่อนไหว" (sensitivity) ของการสื่อสารสิ่งแวดล้อม ภาระหน้าที่ของผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมนอกเหนือไปจากการรายงานข่าวเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารและสร้างความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นแล้ว ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็น "ผู้ออกแบบ" ซึ่งหมายถึง การเป็นผู้จัดโครงสร้างการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ให้มีความ

สมดุลและรอบด้าน เพื่อประสานประโยชน์และความเข้าใจที่ถูกต้องในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ขณะเดียวกัน ภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมนอกเหนือไปจากการให้ความรู้ นำเสนอข้อเท็จจริง และเป็นผู้ระวังภัยให้กับประชาชนแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้ที่เสริมสร้างความรู้ให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้การรายงานข่าวสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นไปอย่างรอบด้านรวมทั้งมองหาและเสนอแนะหนทางแก้ไขปัญหานั้นๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมีความละเอียดอ่อนและรอบคอบ เนื่องจากข่าวสิ่งแวดล้อมมีรายละเอียดที่ซับซ้อนและเกี่ยวพันกับผลประโยชน์และผลกระทบของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างกว้างขวาง แต่หลักเกณฑ์และขั้นตอนโดยทั่วๆ ไปของการทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวก็ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากการสื่อข่าวประเภทอื่นๆ เท่าใดนัก โดยสามารถแบ่งขั้นตอนในการทำงานเพื่อการเป็น "ผู้สื่อข่าวสีเขียว" ได้ดังนี้

1. คิดและค้นหาประเด็น ถือเป็นขั้นตอนแรกของการทำหน้าที่ผู้สื่อข่าว คำว่า "ประเด็น" ในความหมายเชิงข่าวนั้น หมายถึง แนวความคิดที่สำคัญของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่จะเป็นตัวจุดประกายและดึงดูดให้เรื่องหรือข่าวที่จะนำเสนอมีความน่าสนใจและมีคุณค่าต่อผู้รับสาร โดยสมหมาย ปาจิณฉัตร (2541 : 21) ได้เคยให้คำนิยามของคำว่า "ประเด็น" ไว้ว่า "คือ แง่มุมแง่เงื่อน จุดที่น่าสนใจ จุดสุดยอด ของเหตุการณ์นั้นๆ จุดที่ทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง ผู้ชมข่าวเกิดความรู้สึกต่างๆ กัน จุดที่เป็นคุณค่าของข่าวข้อใดข้อหนึ่งในบรรดาคุณค่าข่าวทั้งหมดหรือหลายข้อรวมกัน"

ในกรณีนำเสนอข่าวนั้น "ประเด็น" จะเป็นจุดสำคัญที่นำไปสู่การสืบสวนสอบสวนและค้นหาข้อมูลต่อไปของผู้สื่อข่าว และประเด็นจะเป็นจุดเริ่มต้นของการรายงานข่าว การเขียนข่าว เพื่อดึงดูดให้ประชาชนผู้รับข่าวสารสนใจในการรายงานข่าวสิ่งแวดล้อม การจะดึงดูดให้ผู้อ่านสนใจนั้นจะต้องชี้ให้ผู้รับสารเห็นด้วยว่าสิ่งที่เป็น "ประเด็น" นั้นจะกระทบกับเขาหรือจะเกี่ยวข้องกับเขาอย่างไร โดยประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนี้ไม่ว่าจะเป็นในแง่บวกหรือแง่ลบต่างก็อยู่รอบๆ ตัวของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นผู้สื่อข่าวที่จะสามารถค้นหาประเด็น

สิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่น่าสนใจได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสงสัยใฝ่รู้และสังเกตในสิ่งต่างๆ รอบตัวตลอดเวลา เพราะดังได้กล่าวในความหมายของปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้วว่าเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวของมนุษย์เรานั้นเอง นอกจากนี้แล้วประเด็นข่าวสิ่งแวดล้อมอาจมาจากการนำเสนอข่าวอื่นๆ ที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชนหรือเอกสารต่างๆ รวมทั้งบทความทางวิชาการต่างๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการรายงานข่าวสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้มักจะเริ่มต้นขึ้นจากเหตุการณ์ปัจจุบันทันด่วน หรือที่บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2537 : 142) เรียกว่า "เรื่องราวร้อนๆ ที่มีความฉับพลันเป็นสาระ" เช่น อุบัติเหตุ อุบัติภัยทางธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ประท้วงเกี่ยวกับปัญหาคุณภาพชีวิตและทรัพยากรเป็นต้น ซึ่งลักษณะของประเด็นข่าวสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ เป็นเพียงส่วนย่อยๆ ของข่าวสิ่งแวดล้อมตามความหมายที่ได้กล่าวถึงแล้วเท่านั้น และการอิงเอาเหตุการณ์เฉพาะหน้าเหล่านี้มาเป็นประเด็นนำในการเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นเพียงตัวจุดชนวนความสนใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมในเบื้องต้น หากจะให้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาย่างจริงจังนั้น จะต้องมองลึกลงไปถึงรากเหง้าและสาเหตุเบื้องต้นของปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย

2. กำหนดแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลสำหรับสืบเสาะข้อมูลเพิ่มเติม เช่นเดียวกับข่าวประเภทอื่นๆ ที่ผู้สื่อข่าวมักจะผูกติดอยู่กับแหล่งข่าวประจำซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมือง หรือผู้มีบทบาทในทางเศรษฐกิจและสังคม การที่จะให้ข่าวสิ่งแวดล้อมสามารถบรรลุเป้าหมายทั้งด้านการให้ข้อมูลความรู้ ข่าวสารสร้างความตระหนัก และนำไปสู่การแก้ปัญหาได้นั้น แหล่งข่าวและแหล่งข้อมูลที่ดีของข่าวสิ่งแวดล้อมจึงต้องหลากหลาย เพราะข่าวสิ่งแวดล้อมมีความ "ซับซ้อนและอ่อนไหว" เกี่ยวพันกับบุคคล สังคม และสาเหตุที่หลากหลาย โดยสิริทิพย์ ชันสุวรรณ (2540 : 197) ได้กล่าวถึงแหล่งข่าวที่ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมจะต้องเข้าถึงเพิ่มเติมจากแหล่งข่าวประจำดังกล่าว เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบข่าวที่รอบด้านและสมบูรณ์ว่าประกอบด้วย

- 1) ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในองค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชน
- 2) นักวิทยาศาสตร์ในโรงงานอุตสาหกรรม
- 3) นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม

4) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ 5) ผู้เคราะห์ร้าย หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์สิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ เพื่อให้ข่าวสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจนั้น มีการนำเสนอทั้งผลดีและปัญหาอย่างครบถ้วนรอบด้านและถูกต้อง เพื่อให้เกิดความตระหนักรับรู้ในปัญหาและนำไปสู่การแก้ไขในที่สุดนั้น ผู้สื่อข่าวยังจะต้องเป็นนักค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เป็นภูมิหลังของปัญหา รวมทั้งความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน เพื่อให้การนำเสนอข่าวมีความถูกต้องและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สาธารณชน

3. ลงพื้นที่และสำรวจสถานที่เกิดเหตุจริง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งของการสื่อสารสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคม ทั้งที่เป็นโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐ มลพิษจากอุตสาหกรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ หรือแม้แต่เรื่องราวในด้านสร้างสรรค์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชน และความสวยงามของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติต่างๆ

4. รวบรวมข้อมูลและลำดับประเด็นเพื่อการนำเสนอข่าว ด้วยความสลับซับซ้อนและมีความเป็นวิชาการที่ยากต่อการทำความเข้าใจของข่าวสิ่งแวดล้อม ทำให้การเรียบเรียงและลำดับประเด็นการนำเสนอข้อมูลเป็นสิ่งที่ยากลำบากประการหนึ่งสำหรับผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม ดังนั้นหลักประการสำคัญของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมให้ประสบผลก็คือ การที่ผู้สื่อข่าวจะต้องจัดสร้างโครงเรื่องของข่าวที่จะนำเสนอและลำดับความสำคัญของประเด็นต่างๆ ที่จะนำเสนอให้ผู้อ่านหรือผู้ชมผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ง่ายและถูกต้องครบถ้วน

ข่าวสิ่งแวดล้อมไทย : สินค้าที่ขายไม่ได้ในสื่อมวลชน

ข่าวสิ่งแวดล้อมในสื่อมวลชนของไทยได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 10 ปี หนังสือพิมพ์ที่เป็นผู้นำด้านการเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นทางการ (หมายถึง มีการกำหนดพื้นที่ให้แก่ข่าวสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอ) คือหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน โดยใช้ชื่อย่อฉบับนั้นว่า "ธุรกิจ-สิ่งแวดล้อม" เนื่องจากเป็นหนังสือพิมพ์แนวธุรกิจแต่เนื้อหาในการนำเสนอข่าวนั้นก็ครอบคลุมถึงประเภทของข่าวสิ่งแวดล้อมเกือบทุกด้าน

ทั้งระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพชีวิต มลพิษ จากอุตสาหกรรม หรือโครงการพัฒนาและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจได้กำหนด พื้นที่ข่าวสิ่งแวดล้อมไว้ในส่วนจุดประกาย ชื่อคอลัมน์ว่า คุณภาพชีวิต-สิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามเมื่อหนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายวันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากวิกฤติ เศรษฐกิจในช่วงปี 2539-2540 พื้นที่ของข่าวสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวจึงถูกยุบไป ขณะที่หนังสือพิมพ์รายวันฉบับอื่น ๆ ต่างหันมาให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อม กันมากขึ้น ทั้งหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพ อย่างเช่น มติชน สยามโพสต์ (ขณะนี้ปิดกิจการไปแล้ว) บางกอกโพสต์ หรือ เดอะเนชั่น และหนังสือพิมพ์เชิงประชานิยม เช่น ข่าวสด เดลินิวส์ ไทยรัฐ เป็นต้น

นอกจากสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์แล้ว วิทยุหรือโทรทัศน์ไทยก็หันมานำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อม กันอย่างต่อเนื่องและมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อ ท้วงติงจากนักวิชาการ รวมทั้งนักบรรณคดีเพื่อสิ่งแวดล้อม หลายคนถึงการให้ความสำคัญต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม อย่างจริงจังของสื่อมวลชน สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ การสื่อข่าวสิ่งแวดล้อมถูกตั้งคำถามถึงความจริงจังเช่นนี้ ก็คือเป้าหมายทางธุรกิจของหนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์ที่ มุ่งขายข่าวตื่นเต้นและเรื่องความขัดแย้งมากกว่าที่จะลงลึก ถึงต้นตอของปัญหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง หรืออีกนัยหนึ่ง "...ปัญหาสิ่งแวดล้อมดูจะไม่เป็น "สินค้า" ที่เข้ากันได้กับวิธีการทำงานวันต่อวันของสื่อมวลชน ด้วย ความที่สื่อมวลชนเน้นการขายเรื่องราวร้อน ๆ ที่มีความ ฉับพลันเป็นสรวง ความผิดปกติในดิน น้ำ ลม ไฟ อันเป็นเรื่องลึกลับระทึกขวัญจริง "จิต" เกินไป นอกจากนี้ มันนำไปสู่ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก ๆ กรณีน้ำท่วมใหญ่เพราะการตัดไม้จึงจะเป็น "ข่าว" ชั่วครู่ ชั่วยาม ไม่ค่อยมีการขุดไปถึงรากเหง้าของปัญหา..." (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2537 : 142)

นอกจากนี้องค์กรสื่อมวลชนยังคงมีความเกี่ยวพัน แนบแน่นแยกไม่ออกกับธุรกิจแขนงต่าง ๆ โดยใช้งบประมาณการโฆษณาจากธุรกิจเป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงเพื่อให้องค์กรอยู่รอด สื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์นั้นเป็นองค์กรกึ่งสาธารณะกึ่งธุรกิจที่มีลักษณะ เฉพาะคือขายสินค้าต่ำกว่าราคาต้นทุน รายได้จากการ

ขายของหนังสือพิมพ์เป็นเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ของต้นทุน การผลิตทั้งหมด ต้นทุนที่เหลือส่วนใหญ่จึงเก็บเกี่ยวจาก อัตราค่าโฆษณาสินค้าและบริการของธุรกิจแขนงต่าง ๆ และธุรกิจเหล่านี้ก็เป็นสาเหตุทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นต้นกำเนิดและ ตัวผลักดันลัทธิบริโภคนิยมในสังคมให้เดินหน้าไปเพื่อ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสาเหตุเชิงโครงสร้างของ ปัญหาความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม

การเข้ามาเกี่ยวพันกับองค์กรสื่อมวลชนของธุรกิจ ในระบอบทุนนิยมในลักษณะการเป็นผู้สนับสนุนเช่นนี้ แม้สื่อมวลชนจะพยายามจัดระบบและแยกการจัดการ องค์กรเป็นฝ่ายจัดการธุรกิจและฝ่ายกองบรรณาธิการ ซึ่งทำหน้าที่ในด้านข่าวสารและความคิดเห็นในฐานะเป็น องค์กรผู้ปกป้องผลประโยชน์และให้ความรู้ข่าวสารกับ สาธารณชน แต่ในบางครั้งก็ยิ่งทำให้เกิดความไม่ลงตัว ในการทำหน้าที่ "ระแวดระวังภัย" ทางสิ่งแวดล้อม และ "การอยู่รอดในเชิงธุรกิจ" เมื่อสื่อมวลชนส่วนหนึ่งต้อง ระวังการชุกคุดเบื้องหลังและรายงานข่าวการปลอญของ เสี่ยงหรือสารเคมีอันตรายจากโรงงานแห่งหนึ่งซึ่งเป็น ผู้สนับสนุนหนังสือพิมพ์ด้วยงบประมาณต่อเนื่องชุดใหญ่ เป็นเงินหลายสิบล้านบาท หรือการต่อสู้ในเรื่องความ ขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนระหว่างองค์กร อนุรักษ์ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ กับหน่วยงาน รัฐบาลหรือผู้ลงทุนซึ่งเป็นผู้ลงโฆษณารายใหญ่ของหนังสือพิมพ์ ก็อาจทำให้เนื้อหาของรายงานข่าวที่นำเสนอเอนเอียงได้ เช่นกัน

ไม่เพียงแต่ธุรกิจเท่านั้นที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการ ทำหน้าที่ของ "วารสารศาสตร์สีเขียว" ในสังคมไทย กลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและ ประเทศ ต่างเป็นตัวแปรสำคัญในการทำหน้าที่ของ ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น เนื่องมาจากสาเหตุที่ได้กล่าว แล้วว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกันทุก ภาคส่วน รวมทั้งมีความอ่อนไหวและโอกาสในการสร้าง ความขัดแย้งในสังคมสูง และสาเหตุเบื้องต้นประการ สำคัญก็คือปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของความขัดแย้ง ระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ ความพยายามที่จะ รักษาสมดุลของการพัฒนาเพื่อให้อำนาจไปด้วยกันได้ กับการอนุรักษ์ของวารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อมนั้นเป็น

ภาวะที่หนักหน่วง และโอกาสที่จะรักษาไม่ให้อสมดุล เบี่ยงเบนไปนั้นเป็นเรื่องยากยิ่งที่จะไม่ให้กระทบกระเทือน ต่อบุคคลหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องในสังคม

ผู้สื่อข่าวสีเขียวกับความเป็นกลาง : นักข่าวคือนักอนุรักษ์?

เนื่องจากข่าวสิ่งแวดล้อมต้องเกี่ยวพันกับธุรกิจ บุคคล หน่วยงาน และสถาบันที่หลากหลายในสังคม ผู้สื่อข่าวที่จะทำหน้าที่รายงานข่าวสิ่งแวดล้อมให้ได้อย่าง ครบถ้วนสมบูรณ์และรอบด้านนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ การคิดค้นหาประเด็นและเก็บเกี่ยวข้อมูลจากเหตุการณ์หรือ คลุกคลีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องค่อนข้างมาก และในฐานะ เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม "ผู้สื่อข่าว" ก็เป็นผู้เกี่ยวพัน และได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาหนึ่งที่ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม ถูกตั้งคำถามอยู่เสมอก็คือ ความเป็นกลาง (neutral) หรือความเป็นธรรม (fairness) หรือการรักษาสมดุล ความคิดเห็นของฝ่ายต่าง ๆ ที่นำเสนอในข่าว (balance)

ด้วยความอ่อนไหวของข่าวสิ่งแวดล้อมที่เนื้อหา ส่วนหนึ่งเกี่ยวพันกับชีวิตความเป็นอยู่ คุณค่าความเป็น มนุษย์ รวมทั้งทัศนคติต่อการพัฒนาและอนุรักษ์ ความคิดและภูมิหลังส่วนบุคคลของผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม จึงมีความสำคัญและส่งผลอย่างยิ่งต่อ "ความเป็นกลาง" ในการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันความ ไกลชิดกับ "แหล่งข่าว" หรือแหล่งข้อมูลของข่าวโดย เฉพาะอย่างยิ่งข่าวที่เกี่ยวพันกับความขัดแย้งทางความคิด หรือการเรียกร้องต่อสู้ในปัญหาใดปัญหาหนึ่ง เช่น การ สร้างเขื่อน การสร้างโรงงานกำจัดขยะหรือโรงไฟฟ้า นิวเคลียร์ การเข้าถึงแหล่งข่าวฝ่ายสนับสนุนหรือฝ่ายค้าน มากเกินไปล้วนมีผลกระทบต่อเนื้อหาข่าวที่นำเสนอด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นในลักษณะดังกล่าวทำให้มีการเรียกร้องให้ ผู้สื่อข่าวทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รายงานข่าวไปตาม "เนื้อผ้า" ด้วยเหตุการณ์ ข้อเท็จจริง ผลดี ผลเสียที่เกิดขึ้นแก่ ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้รับสาร รับทราบและพิจารณาด้วยตนเอง การทำหน้าที่ของ ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมในลักษณะนี้นั้นผู้สื่อข่าวจะต้อง ไม่ชี้แนะหรือแสดงตนอย่างชัดเจนว่าอยู่ฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ (เว้นเสียแต่ว่าเป็นการนำเสนอในรูปแบบบทความ สารคดี หรือบทวิเคราะห์) เพราะไม่เช่นนั้นผู้สื่อข่าวก็จะกลายเป็น

"นักข่าว" เป็น "นักอนุรักษ์" หรือ "นักพัฒนา" ไปในที่สุด แต่มุมมองอีกด้านหนึ่งของการเสนอข่าวสิ่งแวดล้อม ระบุว่าหน้าที่ของผู้สื่อข่าวเป็นเพียง "ผู้รายงาน เหตุการณ์" นั้นไม่อาจจะเป็นหนึ่งในพลังสำคัญในการ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ เพราะปัญหา สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นไม่อาจรายงานให้เป็นข่าวไปตาม เนื้อผ้าเหมือนเช่นข่าวประเภทอื่นๆ เนื่องจากความเป็น วิชาการและความซับซ้อนของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวพัน กับแนวความคิด ยุทธศาสตร์ นโยบายและแนวทางการ แก้ปัญหาที่ต้องการความรอบด้าน โดยสมควร กวียะ (2541 : 74, 79) ได้กล่าวถึง พันธกิจพิเศษของ นักวารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อมว่า "มิได้จำกัดอยู่ที่การ รายงานข่าวตามเนื้อผ้า หรือเพื่อตอบสนองความต้องการ ทางอารมณ์ของผู้รับสารเท่านั้น หากจะต้องมีความผูกพัน สัมผัสใจของตนเองที่จะทำงานเหมือนมิชชันนารีผู้ดีมีมัน และต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ มนุษย์... สื่อมวลชนต้องรวมพลัง กับนักวิทยาศาสตร์ผู้แสวงสัจจะและนักสร้างสรรค์ศิลปะ ผู้จรโลกลูกกับนักธุรกิจ หรือนักการเมืองเชิงลบและ นักอุตสาหกรรมผู้ทำลาย"

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าผู้สื่อข่าวจะทำหน้าที่รายงาน ข่าวสิ่งแวดล้อมตามข้อความคิดใด หลักของการรายงาน ข่าวเบื้องต้นที่ต้องมีความถูกต้อง (accuracy) ความ เป็นธรรม (fairness) และความซื่อสัตย์ภักดี (loyalty) ต่อสาธารณะ ในฐานะที่ผู้สื่อข่าวเป็นหน่วยหนึ่งของ สังคมนั้น ยังคงเป็นหลักยึดที่สำคัญของการทำหน้าที่ ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมที่ไม่เพียงแต่จะเป็นผู้ให้ความรู้ หรือผู้รายงานข่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็น ผู้สร้างและปลูกฝังเจตคติที่ดีในการดูแลสิ่งแวดล้อมให้แก่ สาธารณะด้วย

วิกฤติวิฤต : ภาวะที่เพิ่มขึ้นของนักข่าวสีเขียว

ด้วยลักษณะพิเศษดังที่ได้กล่าวมาของข่าวสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาถึงสภาพความรุนแรง และซับซ้อนของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเพิ่มมากขึ้น ทุกขณะ และในขณะนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นเพียง ปัญหาใกล้ตัวที่สามารถมองเห็นได้ เช่น น้ำเสีย อากาศ เป็นพิษ หรือขยะล้นเมืองเท่านั้น หากพัฒนามาเป็น ปัญหาที่เรามองไม่เห็น เช่น ปัญหาชั้นโอโซนรั่ว ปัญหา

การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ปัญหาโลกร้อน เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ภาระหน้าที่ของผู้สื่อข่าวสีเขียวนั้นจึงต้องทวีคูณขึ้นอีกด้วย เพื่อให้สามารถรับมือกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้

ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมในสังคมยุคใหม่นี้จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งนิเวศวิทยา ธรรมชาติวิทยา การจัดการทรัพยากร รวมไปถึงรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ไม่เว้นแม้แต่มนุษยศาสตร์อย่างรอบด้านทะลุปรุโปร่ง ทั้งนี้เพราะ "นักข่าวสีเขียว" คือหนึ่งในกำลังสำคัญของผู้ที่ทำหน้าที่เพื่อมนุษยชาติ และจรรโลงให้ชาติและโลกดำเนินไปด้วยการพัฒนาที่สมดุลกับการรักษาสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่เป็น "ทุนถาวร" ของการพัฒนาตลอดไป ซึ่งนี่คือหัวใจของแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่ที่เรียกว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (sustainable development)

เอกสารอ้างอิง

ชมรมสื่อมวลชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. 1988. การสื่อข่าวสิ่งแวดล้อม : คู่มือสื่อมวลชน. แปลโดย สถาบันพัฒนาการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และชมรมการสื่อข่าววิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. ม.ป.ท. : สถาบัน.

- บุญรักษ์ บุญฤชเชตมาลา. 2537. "วารสารศาสตร์สีเขียว", ใน ฐานันดรที่สี่ จากระบบโลกถึงรัฐไทย, หน้า 140-145. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- วลักษณ์กมล เอี่ยมวิวัฒน์กิจ. 2536. "รูปแบบและปัญหาในการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน". สารนิพนธ์ตามหลักสูตรวารสารศาสตร์-บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (เอกสารอัดสำเนา).
- วีระศักดิ์ สาเลยกานนท์. 2533. "วารสารศาสตร์สิ่งแวดล้อมสร้างโลกให้เป็นสีเขียว อีกบทบาทหนึ่งของสื่อมวลชน", สื่อมวลชนปริทัศน์. 4 (กุมภาพันธ์-เมษายน), 2-7.
- สมควร กวียะ. 2541. "บทแห่งความหวัง...สุดท้าย", ใน นิเวศนิเทศ, หน้า 79-90. กรุงเทพฯ : สยามศิลป-การพิมพ์.
- _____. 2541. "วารสารศาสตร์เชิงนิเวศ", ใน นิเวศนิเทศ, หน้า 49-77. กรุงเทพฯ : สยามศิลปการพิมพ์.
- สมหมาย ปาวิจิตรดี. 2541. "เรื่องของประเทศ", ราชดำเนิน. 6 (กรกฎาคม-กันยายน), 21.
- สิริทิพย์ ชันสุวรรณ. 2540. "ข่าวสิ่งแวดล้อม", ใน พิเศษรู้ชาวลาอัวซ์, บรรณาธิการ. การรายงานข่าวชั้นสูง. หน้า 191-203. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- Itule, Bruce D. and Anderson, D.A. 1994. **News Writing and Reporting for Today's Media**. 3rd ed. Singapore : McGraw-Hill.